

Pavčina Víznerová

V této práci se autorka zabývá tím, zda se Platón v dialogu *Sofisté* opravdu dopustil „otcovraždy“ tj. zda nechal hosta z Eleje popřít Parmenidovo učení. Na začátku si pokládá otázku, proč si Platón vůbec pohrával s myšlenkou potenciální otcovraždy, když host z Eleje říká, že by se nikdy ničeho takového nedopustil. Na toto tvrzení by mohlo být pohlíženo jako na řečnické, které je nutné z dramatických důvodů. Podle autorčina názoru bojuje host z Eleje víc než se samotným Parmenidem s jakýmsi „duchem“ Parmenidovy osobnosti, „sní“ o sofistovi, jemuž Parmenidés poskytuje úkryt v relativistickém pohledu sofisty pod záminkou popření možnosti lži.

Autorka pokládá za hlavní cíl dialogu *Sofisté* demonstraci nepravdivé řeči, jež umožňuje chytit sofistu při činu, když vykonává svou „práci“ bez starosti o pravdu. Ovšem sofista nachází úkryt v domě Platónova otce, Parmenida, kde se skrývá za ne-bytím, neboť Parmenidés říká, že ne-bytí není, proto je zde sofista v bezpečí. Otázka je, zda Platón opravdu věří, že toto je dobrý úkryt pro sofistu. Nebo pochopil, že by měl sofistu odtamtud vytáhnout? Platón tedy „vykope“ v domě svého otce dva pilíře: monismus a nehybnost. Jsou tyto dva pilíře opravdu nezbytné k tomu, aby se snadněji chytil sofista? Nezdá se. Avšak Platónova kritika si jde svou vlastní cestou, je jako úkol, který je zadán předčasně a který se začíná prohlubovat nezávisle na otázce nepravdivé řeči.

Je sofista, který produkuje nesprávné soudy, jeden z těch, kdo sešli z pravé cesty mínění, která směřuje bytí a ne-bytí (jsoucno a nejsoucno) v „konvenční“ rozdíly? V jistém smyslu je, ale v jiném smyslu zase není, protože, shodně s Platónem, nedělá rozdíly mezi reálným, skutečným či pravdivým, přesněji řečeno, on se skrývá za rozdílem mezi „pravdou“ a „nepravdou“.

Alternativně se lze ptát, zda je sám Platón zahrnut ve „smrtelných“ hordách, které směřují zjevné a skutečné, připouštějící ne-bytí (nejsoucno)? Jeho „ne-bytí, ne-*jsoucno*“ není absolutní, ale relativní; po této stránce se Platón podřizuje Parmenidovi. Ať je tomu tak nebo onak, jeho „ne-bytí“ či „ne-*jsoucno*“ se zdá být dvojí: nejprve jako skutečná součást změny ve viditelném světě – to by mělo být relativní a zaniknout, jako všechno ostatní –, poté jako přirozenost (a forma), která se těší absolutní realitě ve srozumitelném uspořádání. Proto ukazuje dvěma způsoby na pojem být „relativní“: 1. jako rozdíl, to je vždy „vzhledem k“ něčemu jinému a 2. jako ne-bytí, ne-*jsoucno*.

V Sofistovi se zdá, že Platón mění své přístupy, žádný parmenidovský nebo aristotelský, rozdílnost nebo relativnost ne-bytí je jedna přirozenost (forma) mezi dalšími a to je soulad v klidu, aby to udělal poznatelné. Co je ve skutečnosti vyvrácené je druh karikatury „Parmenida“ vytvořený sofistou, který předstírá, že odstraní falešnost v černé díře absolutního ne-bytí (Absolute Not-Being). Nicméně, k tomu, aby se „chránila“ možnost falešné řeči není třeba „vynalézat“ nový typ ne-bytí, sám Parmenidés již toto popsal a odmítl, relativní ne-bytí smíchané s relativním by-tím, dávno před Platónem. Jak bylo Parmenidovo popsání a odmítnutí třetí cesty (ne-bytí + bytí) pokročilé, tak jestli má G. Vlastos pravdu, falešné mínění je přítomno už v Parmenidově básni. Nicméně, Platón odmítá Parmenidův pohled, protože chce ospravedlnit „the so-called astray“ sešlého z pravé cesty procedury jako jediné možnosti pro lidi, připustí „Difference“ (různost, různorodost) a začlení ji do dvou oblastí, do smyslovosti a srozumitelnosti. Připustí nejsoucno v různosti. Podle D. O'Briena Platón nemá v úmyslu vyvracet Parmenida, ale přesněji řečeno Platón ho „nahradí“ cizincem, hostem z Eleje.

Věděl Platón, že Host (the Stranger) navzdory jejich zjevně odlišným naukám nevyvrací Parmenida? Je to nemožné říci, ale Platón měl v oblibě dramatické efekty a to, že jeho postavy prochází velkou změnou (a big challenge), která si zaslouží jejich kuráž a úsilí intelektuála. Velká změna se pak týká především změny názorů či objevení „nové věci“ pro dotyčnou osobu. V každém případě, je zde dostatek důkazů, že Platón si dává záležet, aby ukázal, že jeho pozice je úplná, že plně ladí s Parmenidovým dědictvím. Host ve skutečnosti není hostem, po této stránce je doma (The Stranger is not a stranger, but in this respect, he is at home).

Platón si pohrává s myšlenkou „války“ s Parmenidem, protože si musí být vědom skutečnosti, že se host na své cestě setká s jeho „neochotným“ otcem při svém vstupu na jeho „třetí“ cestu, kterou Parmenidés zamítl s tím, že ne-bytí je temnota, nicota a „z nejsoucna dělají jsooucno se nikdy násilím nedá, proto raději od této cesty pátrání zdržuj svou mysl.“ Postup hosta se tedy podobá třetí Parmenidově cestě, přičemž první cesta je ne-bytí, druhá bytí a třetí cesta míchá dohromady předchozí dvě. Je to cesta, která míchá dohromady jsooucno/ne-jsooucno, bytí/ne-bytí.

Otcovražda se tak jeví jako moc drsný termín, Platón jaksí pouze opustil Parmenidovu nauku a vydal se po své vlastní cestě, proto spíše než otcovražda je to jakési opuštění Parmenida a jeho nauky. Platón působí jako malý, zvědavý chlapec, který něco mermomocí chce, a proto i přes zákaz svého otce, se vydá na svůj vlastní výlet, kde objeví nečekané. Otcovražda je moc

silné slovo, neboť Platón zůstal pouze u pouhé myšlenky, tj. vyhlášení jakési války Parmenidově nauce.

Na druhé straně, naprosto odlišný názor má například Giovanni Reale, který říká, že Platón v zoufalém hledání toho, co sofist „v pravdě“ jest a dokazování, že ne-bytí, je-li chápáno ve smyslu „jiného“, jest, spáchá „vraždu otce Parmenida“. Parmenida „zabije“ sám Platón, jenž se podle Realeho skrývá pod rouškou hosta z Eleje, aby mohl přestoupit nejvyšší Parmenidův příkaz, a sice že ne-bytí není. „Neboť nebude-li tato myšlenka ani vyvrácena, ani uznána, sotva kdy bude moci někdo mluvit o nepravdivých výpovědích nebo o nepravdivém mínění, buď o obrazech nebo vyobrazeních nebo napodobeninách nebo o samých preludech, nebo i o uměních, která se těmito věcmi zabývají, aby nebyl směšný, jsa nucen sám sobě si v řeči odporovat“.

„Vražda“ Parmenida začíná diskuzí o samém bytí a jeho struktuře. Platón říká, že o této otázce bylo řečeno mnoho nejasného a protikladného. „Vražda“ otce Parmenida proběhla ve dvou rovinách, na ontologické a na rovině henologie neboli prapůvodní jednoty postavené nad jsoucno či bytí.

Na rovině henologie v nové Platónem dosažené dimenzi se odhaluje následující:

- ⇒ Jedno v původním smyslu je absolutně nedělitelné, tj. absolutně jednoduché,
- ⇒ To, co má části, může sice mít jednotu, ale jen účastí na jednu,
- ⇒ Bytí má sice na jednu účast, ale není s ním totožné (jedno je nad bytím a bytí je na něm závislé),
- ⇒ Celek není totožný ani s jedním, ani s bytím, nýbrž je v jistém smyslu horizontem, jenž do sebe obojí začleňuje.

Převzato z knihy Giovanni Realeho: Platón, str. 341

Tvrzením, že nejsoucna jsou, je provedeno to, co sám Platón nazývá již zmiňovanou „vraždou otce Parmenida“.

Host praví: *„Zajisté tedy, jak se podobá, vzájemný protiklad mezi přirozenou podstatou části různosti a přirozenou podstatou části jsoucna není – smíme-li tak říci – o nic méně jsoucností nežli samo jsoucno, neboť neznamená opak proti jsoucnu, nýbrž jen tolik, něco různého od něho. Patrně právě toto je ono nejsoucno, jež jsme hledali kvůli sofistovi. Nejsoucno je trvale majitelem své vlastní přirozené podstaty, zrovna tak jako veliké bylo veliké, krásné bylo krásné, neveliké bylo neveliké a nekrásné bylo nekrásné, tak též tímž způsobem nejsoucno bylo a jest nejsoucno, jedna idea v počtu mnohých jsoucen.“* Toto je podle G. Realeho jeden

z nejslavnějších textů v dějinách ontologie, v němž je „otec Parmenidés zavražděn“ právě na ontologické rovině.